

Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18830892>

Особливості фіксації та документування воєнних злочинів

Дробенко Діна Федорівна,

старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики

Донецького державного університету внутрішніх справ, Україна,

<https://orcid.org/0009-0005-9950-6283>

Третяк Софія Вікторівна,

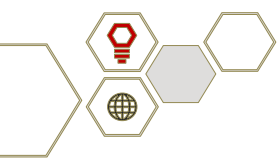
курсантка 3-го курсу факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування НПУ

Донецького державного університету внутрішніх справ, Україна

Прийнято: 15.02.2026 | Опубліковано: 27.02.2026

Анотація: Актуальність статті зумовлена безпрецедентною кількістю воєнних злочинів, зареєстрованих в Україні після повномасштабного вторгнення, що вимагає розробки максимально ефективних алгоритмів їх фіксації для забезпечення невідворотності покарання винних. Метою нашого дослідження є комплексний аналіз особливостей документування фактів порушення законів та звичаїв війни з використанням новітніх технологій та міжнародних стандартів правосуддя. У ході написання статті авторами було використано порівняльно-правовий аналіз міжнародних актів, зокрема Римського статуту та Женевських конвенцій, а також аналітичний метод для вивчення практичного досвіду українських правоохоронних органів.

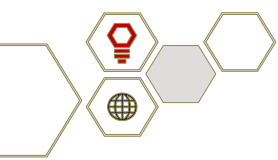
Метою статті є комплексне дослідження правової природи воєнних злочинів та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу їх фіксації та документування із застосуванням сучасних техніко-криміналістичних засобів і методів цифрової розвідки.

У ході дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: формально-юридичний - для аналізу норм Римського статуту та КК України; порівняльно-правовий - для зіставлення міжнародних та національних стандартів документування; системно-структурний - для класифікації ознак воєнних злочинів.

Перша частина роботи присвячена теоретичному осмисленню поняття воєнного злочину. Авторами виділено п'ять ключових ознак, що є визначальними для кваліфікації діяння: зв'язок зі збройним конфліктом, серйозне порушення норм МГП, специфічний суб'єкт (комбатанти та командири), об'єкт під захистом (цивільні, полонені) та наявність умислу. Обґрунтовано пропозицію щодо внесення змін до Кримінального кодексу України для чіткого законодавчого закріплення дефініції «воєнний злочин».

Далі автори розкривають практичний інструментарій фіксації доказів. Описано досвід використання систем розпізнавання облич (Clearview, Artellence), застосування безпілотних літальних апаратів для 3D-моделювання місць руйнувань та функціонування мобільних ДНК-лабораторій, що дозволяють отримувати результати «за гарячими слідами». Особлива увага приділена процесу збору цифрових доказів із відкритих джерел (OSINT) відповідно до положень Будапештської конвенції. Також авторами деталізовано алгоритм огляду вебсторінок, наголошено на важливості збереження метаданих, першоджерел та правильного протоколювання процесу для визнання таких доказів допустимими в суді.

Визначено п'ять ключових ознак воєнних злочинів та обґрунтовано необхідність їх законодавчого закріплення в КК України. Систематизовано алгоритми використання БПЛА, 3D-сканування та мобільних ДНК-

лабораторій у розслідуванні. Деталізовано методику верифікації OSINT-даних та їхнього процесуального оформлення через протоколювання огляду вебсторінок.

У висновку доведено, що ефективність притягнення до відповідальності залежить від поєднання традиційної криміналістичної техніки з інструментами цифрової ідентифікації. Запропоновано створення єдиної міжвідомчої бази даних для консолідації доказової бази.

Ключові слова: воєнні злочини, документування, доказова база, Римський статут, OSINT, БПЛА, цифрові докази, міжнародне гуманітарне право, ДНК-аналіз, фіксація руйнувань.

Peculiarities of the Fixation and Documentation of War Crimes

Dina Drobenko,

Senior Lecturer, Department of Criminal Procedure and Criminology

Donetsk State University of Internal Affairs

<https://orcid.org/0009-0005-9950-6283>

Sofiia Tretiak,

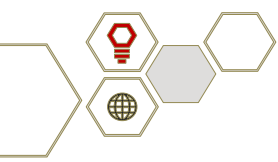
3rd-year cadet, Faculty of Training Specialists

for Pre-trial Investigation Units of the National Police of Ukraine

Donetsk State University of Internal Affairs

Abstract. The relevance of the article is determined by the unprecedented number of war crimes registered in Ukraine following the full-scale invasion, which necessitates the development of highly effective algorithms for their fixation to ensure the inevitability of punishment for the perpetrators.

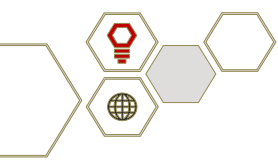
The aim of our study is a comprehensive analysis of the peculiarities of documenting the facts of violations of the laws and customs of war using the latest

technologies and international standards of justice. The purpose of the article is a comprehensive study of the legal nature of war crimes and the development of practical recommendations for improving the process of their fixation and documentation using modern technical and forensic means and digital intelligence methods.

In the course of writing the article, the authors used a comparative legal analysis of international acts, in particular the Rome Statute and the Geneva Conventions, as well as an analytical method to study the practical experience of Ukrainian law enforcement agencies. The study utilized a complex of general scientific and special methods: formal-legal - for the analysis of the norms of the Rome Statute and the Criminal Code of Ukraine; comparative-legal - for the juxtaposition of international and national documentation standards; and systemic-structural - or the classification of war crime characteristics.

The first part of the work is devoted to the theoretical comprehension of the concept of war crimes. The authors identified five key characteristics that are decisive for the qualification of an act: a connection with an armed conflict, a serious violation of International Humanitarian Law (IHL) norms, a specific subject (combatants and commanders), a protected object (civilians, prisoners of war), and the presence of intent. The proposal to amend the Criminal Code of Ukraine for a clear legislative consolidation of the definition of "war crime" is justified. Furthermore, the authors reveal the practical tools for fixing evidence. The experience of using facial recognition systems (Clearview, Artelligence), the use of unmanned aerial vehicles for 3D modeling of destruction sites, and the functioning of mobile DNA laboratories that allow for obtaining results "following hot trails" are described. Special attention is paid to the process of collecting digital evidence from open sources (OSINT) in accordance with the provisions of the Budapest Convention. The authors also detailed the algorithm for examining web pages, emphasizing the importance of preserving metadata, primary sources, and correct protocolling of the process to ensure the admissibility of such evidence in court.

It has been proven that the effectiveness of prosecution depends on the combination of traditional forensic techniques with digital identification tools. The creation of a unified inter-departmental database for the consolidation of the evidence base is proposed.

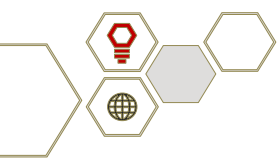
Keywords: war crimes, forensic fixation, documentation, OSINT, 3D modeling, mobile DNA laboratories, Rome Statute, digital evidence.

Постановка проблеми. Після завершення будь-якого збройного конфлікту кожна країна неминує проходити через етап відновлення, який охоплює надзвичайно важливі завдання: встановлення справедливості через притягнення до відповідальності осіб, винних у скоєнні найтяжчих міжнародних злочинів; забезпечення відшкодування втрат і завданої шкоди тим, хто постраждав від воєнних злочинів, злочинів проти людяності та серйозних порушень прав людини.

Особливо слід підкреслити, що належне документування воєнних злочинів закладає міцний фундамент для майбутнього права на встановлення істини. Ретельна фіксація відомостей про всі події є запорукою того, що з часом вони не будуть спотворені, знищені або замовчані. Недостатність інформації про обставини подій, помилки у виявленні та фіксації доказів злочину суттєво послаблюють ефективність розслідування правопорушень.

На жаль, реалії сьогодення в Україні свідчать про величезну кількість скоєних злочинів. Так, згідно з даними Офісу Генерального Прокурора, після повномасштабного вторгнення було зареєстровано 167830 воєнних злочинів, вчинених російською стороною [1]. Саме тому питання якісної фіксації та всебічного документування воєнних злочинів набуває особливої актуальності та ваги в нинішніх умовах.

Методологічну основу статті становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, вибір яких зумовлений метою та завданнями дослідження.

Порівняльно-правовий метод використано при зіставленні норм національного законодавства (КК України) з положеннями міжнародних актів, зокрема Римського статуту МКС та Женевських конвенцій. Це дозволило врахувати стандарти МКС щодо процедур та доказування (Rules of Procedure and Evidence) для обґрунтування допустимості фіксації.

Формально-юридичний метод застосовано для аналізу правової природи воєнних злочинів та виокремлення їх ключових ознак, що мають визначальне значення для кваліфікації.

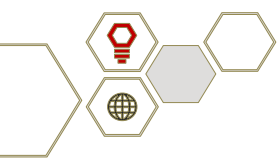
Системно-структурний метод став основою для класифікації сучасних техніко-криміналістичних засобів (БПЛА, 3D-сканування, ДНК-лабораторії) та розробки алгоритмів їх застосування.

Аналітичний метод та метод аналізу судової практики дозволили вивчити реальний досвід українських правоохоронних органів щодо використання OSINT-технологій та систем розпізнавання облич (Clearview, Artellence) в умовах збройної агресії.

Техніко-криміналістичний аналіз використано для деталізації методики верифікації цифрових даних відповідно до положень Berkeley Protocol

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема фіксації та документування воєнних злочинів є об'єктом прискіпливої уваги наукової спільноти. Аналіз публікацій останніх років дозволяє виділити кілька дискусійних підходів.

У науковому середовищі спостерігається дискусія щодо визначення ознак воєнного злочину. Так, О. О. Іваночко [5] фокусується на міжнародно-правовій кваліфікації через призму Женевських конвенцій, тоді як І. В. Берднік [16] пропонує більш вузький підхід, акцентуючи увагу на встановленні конкретних ознак складу злочину в межах національного кримінального права. Зіставлення цих позицій дозволяє авторам статті дійти висновку про

необхідність гармонізації КК України з Римським статутом, що підтримується і в роботах М. М. Гнатовського [4].

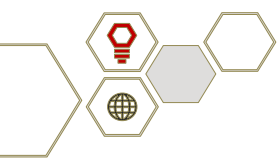
Питання технічної фіксації розглядаються вченими з різних ракурсів. В. В. Тимошко [6] та С. С. Чернявський [7] солідарні у важливості «польової криміналістики» (ДНК-лабораторії, огляд руйнувань), проте К. О. Чаплинський йде далі, пропонуючи специфічну тактику проведення слідчих дій саме в умовах активних бойових дій, де безпековий фактор домінує над стандартними криміналістичними процедурами [9].

Правовий режим роботи з цифровою інформацією на міжнародному рівні базується на положеннях Конвенції про кіберзлочинність 2001 року, яка регламентує питання доступу до даних, що зберігаються в комп'ютерних системах [10].

Найбільш актуальним напрямком є використання OSINT-технологій. Позиції О. В. Салманова та А. О. Топчія [14] щодо ідентифікації злочинців через соцмережі корелюють із міжнародними стандартами, викладеними у Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations [8]. Останній визначає критично важливі вимоги до автентичності та ланцюжка збереження доказів (chain of custody), що часто ігнорується у вітчизняних публікаціях описового характеру. Використання стандартів Міжнародного кримінального суду (МКС), зокрема щодо цифрової ідентифікації, дозволяє забезпечити допустимість доказів не лише в українських судах, а й у Гаазі [11].

Водночас, попри значну кількість публікацій, залишаються недостатньо розкритими питання практичної консолідації зусиль різних відомств у єдиних базах даних та процесуальні нюанси визнання допустимими 3D-моделей місць руйнувань у міжнародних судах. Саме ці аспекти стають об'єктом аналізу в даній статті

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства, динамічний розвиток засобів

ведення війни та методів цифрової фіксації інформації зумовлює наявність низки аспектів, що залишаються недостатньо вивченими.

По-перше, у сучасній доктрині криміналістики та національному законодавстві залишається гострою проблема відсутності уніфікованого алгоритму фіксації доказів «за гарячими слідами» в умовах активних бойових дій. Більшість існуючих методик розраховані на мирний час і не враховують ризики постійних обстрілів, мінування територій та необхідність залучення цивільних фахівців (операторів БПЛА, ІТ-спеціалістів) до слідчих дій.

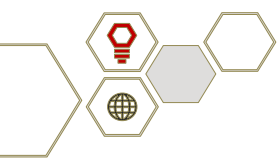
По-друге, питання процесуальної легітимізації цифрових метаданих та 3D-моделей місць подій як речових доказів у міжнародних судових інстанціях потребує додаткового обґрунтування. Причиною такої прогалини є консервативність кримінального процесуального законодавства, яке не завжди встигає за технологічним прогресом (використання штучного інтелекту для аналізу відео чи супутникових знімків).

По-третє, у вітчизняній науковій літературі недостатньо висвітлено питання консолідації та верифікації величезних масивів даних OSINT, отриманих від приватних осіб та через месенджери (наприклад, Telegram, Signal). Важливість цього аспекту критична, оскільки невірне документування таких даних на початковому етапі робить їх недопустимими у майбутніх судових процесах.

Ці невирішені частини є фундаментальними, оскільки саме від якості первинної фіксації залежить можливість встановлення істини через десятиліття. Без розробки чітких техніко-криміналістичних стандартів існує ризик втрати доказової бази через природне руйнування місць подій або навмисне знищення цифрових слідів агресором.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Масштаби та системність воєнних злочинів, що вчиняються на території України, вимагають не просто фіксації фактів, а створення надійної доказової бази, здатної витримати прискіпливу перевірку у Міжнародному

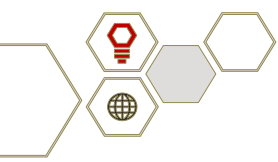
кримінальному суді та спеціальних трибуналах. Традиційні методи розслідування в умовах активної фази збройного конфлікту часто виявляються недостатніми, що зумовлює гостру потребу в науковому обґрунтуванні новітніх криміналістичних підходів.

Головною метою статті є комплексне дослідження правової природи воєнних злочинів та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу їх фіксації та документування із застосуванням сучасних техніко-криміналістичних засобів і методів цифрової розвідки.

Для досягнення поставленої мети було визначено та вирішено такі завдання:

- розкрити зміст та правову специфіку воєнних злочинів, виокремивши їхні ключові ознаки, що дозволяють здійснювати точну кваліфікацію діянь відповідно до національного законодавства та норм міжнародного гуманітарного права.
- Проаналізувати ефективність використання новітніх технологій у процесі огляду місця події, зокрема застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для 3D-моделювання руйнувань та мобільних ДНК-лабораторій для швидкої ідентифікації осіб.
- Визначити особливості документування доказів із відкритих джерел (OSINT), встановивши алгоритми, що забезпечують збереження цілісності та автентичності цифрової інформації.
- Обґрунтувати доцільність консолідації зусиль правоохоронних органів через використання спеціалізованих міжвідомчих інформаційних систем для формування єдиного доказового масиву.

Наукова та практична важливість обраного напрямку дослідження полягає у створенні методологічного підґрунтя, яке дозволить мінімізувати процесуальні помилки на початковому етапі розслідування. Це, своєю чергою, є запорукою встановлення істини та реалізації принципу невідворотності покарання за найтяжчі злочини проти людства. Результати дослідження

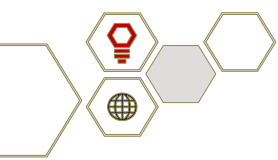

покликані стати основою для вдосконалення вітчизняного кримінального процесуального законодавства та практичної діяльності слідчих підрозділів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри широке використання терміну "воєнний злочин" у суспільстві, особливо в умовах збройного конфлікту, і щоденні згадки про нього в засобах масової інформації у зв'язку з діями російських військових, глибинне розуміння цього поняття залишається складним. На перший погляд, може здаватися очевидною відмінність воєнних злочинів від актів агресії чи загальнокримінальних правопорушень (таких як крадіжка, розбій або вбивство). Проте, для повноцінного розуміння цієї категорії злочинів необхідне кваліфіковане роз'яснення та тлумачення.

Згідно з міжнародним правом, воєнними злочинами вважаються навмисні порушення загальноприйнятих звичаїв та правил ведення війни, відомих як "Закони війни", що вперше були формально зафіксовані в Женевській конвенції 1864 року [3]. Однак, більшість науковців сходяться на думці, що саме поняття "воєнні злочини" набуло чіткого юридичного оформлення після Другої світової війни. Стаття 6 Статуту Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу 1945 року вперше офіційно закріпила цей термін «воєнні злочини», надавши перелік таких діянь, як порушення законів і звичаїв війни, включаючи вбивства, жорстоке поводження або депортацію цивільного населення на окупованих територіях, вбивство або жорстоке поводження з військовополоненими, вбивство заручників, розграбування державної чи приватної власності, безцільне руйнування населених пунктів, не викликане військовою необхідністю[4, с. 30].

Згодом даний перелік було розширено у Женевських конвенціях 1949 р., де під воєнними злочинами розуміли серйозні порушення конвенцій, враховуючи специфіку відносин, врегульованих кожною із них. Важливо зазначити, що кожна з чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. подає власний перелік серйозних порушень, разом створюючи єдину систему. До них

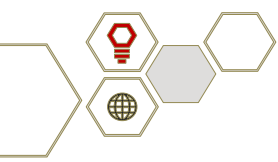
відносяться такі дії як навмисне вбивство, катування і нелюдське поводження, біологічні експерименти, навмисне спричинення важких страждань або серйозного каліцтва, нанесення шкоди здоров'ю, незаконне знищення і привласнення майна, якщо воно не викликане військовою необхідністю. примус цивільної особи або військовополоненого служити в збройних силах держави противника, позбавлення права на неупереджене судочинство, незаконна депортація, переміщення цивільних осіб, що перебувають під захистом, незаконний арешт цивільних осіб, що перебувають під захистом, захоплення заручників [3].

Проте, найбільш актуальним міжнародним актом у питаннях перелічення «Воєнних злочинів» виступає Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. Римський статут встановлює чотири основні міжнародні злочини: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини і злочини агресії. Проте в ході переговорів були розглянуті для внесення й інші злочини, зокрема екоцид[12].

Важливим етапом у дослідженні воєнних злочинів є визначення їхніх характерних рис. На сьогодні виділяють п'ять ключових ознак, кожна з яких є визначальною для кваліфікації певного діяння як воєнного злочину.

По-перше, ці злочини завжди вчиняються в контексті збройного конфлікту та мають бути тісно з ним пов'язані. Це означає, що сам факт існування збройного протистояння є необхідною передумовою для кваліфікації певних дій як воєнних злочинів. Аналогічні протиправні діяння, скоєні в мирний час, підпадатимуть під зовсім інші статті кримінального законодавства, такі як вбивство, завдання тілесних ушкоджень, мародерство тощо. Зв'язок зі збройним конфліктом передбачає, що дії мають бути частиною воєнних дій або безпосередньо пов'язані з ними, а не бути випадковими кримінальними проявами, що збіглися в часі зі збройним конфліктом.

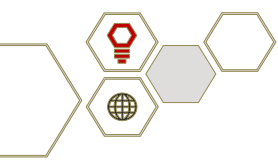
По-друге, воєнним злочином вважається лише серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного права, закріплених у цілій низці

міжнародних договорів та конвенцій. До них належать, зокрема, Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни та Додаткові протоколи до них 1977 року, які детально регламентують поведіння з пораненими, хворими, військовополоненими та цивільним населенням під час збройних конфліктів. Також важливе значення мають Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років, що встановлюють правила ведення війни, зокрема щодо засобів та методів ведення бойових дій. Крім того, до цієї категорії належать Гаазька конвенція 1954 року про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, Протокол до неї 1954 року, Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 року та інші міжнародні акти, що регулюють поведінку під час війни. Не менш важливими є загальновизнані звичаєві норми міжнародного гуманітарного права, які хоча й не зафіксовані в письмових договорах, але є обов'язковими для держав. Порушення цих норм має бути серйозним і свідчити про грубе зневажання фундаментальних принципів гуманності та захисту осіб під час збройних конфліктів.

По-третє, суб'єктами таких злочинів є комбатанти та їхні командири, що передбачає відповідальність не лише безпосередніх виконавців протиправних дій, але й осіб, які віддавали накази про їх вчинення. Аналізуючи законодавство різних країн, зокрема України, Росії та США, можна дійти висновку, що верховне командування збройних сил, яке часто очолює глава держави, несе відповідальність за стратегічне планування та ведення війни, включаючи віддані накази. Таким чином, керівництво держави-агресора, яке приймає рішення про розв'язання та ведення агресивної війни, а також віддає накази, що призводять до вчинення воєнних злочинів, також може бути притягнуте до відповідальності.

По-четверте, об'єктом злочину є особи, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права, насамперед цивільне населення, яке не бере безпосередньої участі у бойових діях. До цієї категорії також належать

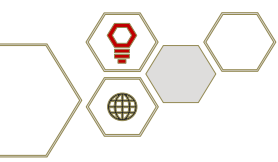

поранені, хворі, військовополонені, медичний та духовний персонал. Воєнні злочини спрямовані проти їхнього життя, здоров'я, гідності, власності та інших прав, гарантованих міжнародним гуманітарним правом. Знищення цивільної інфраструктури, напади на медичні установи, взяття заручників, катування, нелюдське поводження – все це є прикладами дій, спрямованих проти об'єктів, що перебувають під захистом МГП.

І, по-п'яте, необхідною умовою для кваліфікації діяння як воєнного злочину є наявність певної форми вини у діях винної особи, а саме умислу або грубої необережності. Умисел передбачає, що особа усвідомлювала протиправний характер своїх дій та бажала або свідомо допускала настання шкідливих наслідків. Груба необережність має місце тоді, коли особа не передбачала можливості настання шкідливих наслідків своїх дій, хоча повинна була і могла їх передбачити, і при цьому виявила крайню недбалість. Стаття 30 Статуту Міжнародного кримінального суду прямо вказує на те, що злочини, що підпадають під його юрисдикцію, вчиняються "умисно і свідомо". Однак, важливо пам'ятати, що конкретна форма вини може деталізуватися у складі кожного окремого воєнного злочину.

У міжнародній доктрині, зокрема в ґрунтовному дослідженні The Oxford Handbook of International Criminal Law [15], підкреслюється, що хоча стандарт умислу є основним, складність кваліфікації воєнних злочинів часто вимагає детального аналізу усвідомлення особою фактичних обставин конфлікту. Це дозволяє глибше трактувати суб'єктивну сторону злочину за межами простого умислу, охоплюючи ситуації свідомого ігнорування ризиків для цивільного населення."

Ці п'ять ознак у своїй сукупності дозволяють відмежувати воєнні злочини від інших міжнародних злочинів та загальнокримінальних правопорушень, а також забезпечують чітке розуміння їхньої специфіки в контексті збройних конфліктів [14, с. 7-8].

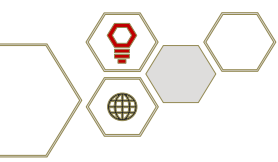

З усіх вище перелічених рис, найбільш визначальною рисою воєнних злочинів є їхня нерозривна пов'язаність зі збройним конфліктом, незалежно від його характеру. Цей зв'язок є одним із фундаментальних елементів кваліфікації діяння як воєнного злочину. На відміну від інших міжнародних злочинів, воєнні злочини характеризуються особливим суб'єктом, яким найчастіше виступає військовослужбовець однієї з воюючих сторін, та специфічним об'єктом, що охоплює не лише фізичних осіб (цивільних, військовополонених, поранених), але й цивільні об'єкти, призначені для забезпечення життєвих потреб населення[11, с. 35].

Як висновок, вважаємо за потрібне підкреслити, що Кримінальний кодекс України не містить чіткого визначення поняття "воєнний злочин" і не використовує цього терміна [2]. У зв'язку з цим, на нашу думку, є необхідним законодавчо закріпити дефініцію воєнного злочину в КК України та встановити відповідальність за його скоєння в окремому розділі Особливої частини кримінального закону.

Метою невідворотності покарання агресора нагальним завданням є фіксування та документування фактів вчинення можливих воєнних злочинів, особливо тих, що посягають на культурну та релігійну спадщину України як духовну основу українського народу.

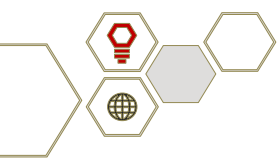
Фіксація воєнних злочинів є важливим процесом, який може відбуватися як у момент їхнього вчинення, так і після, з метою збереження доказів наслідків, ідентифікації винних, опитування свідків та встановлення всіх обставин, якщо оперативна фіксація була неможливою. Головним пріоритетом залишається безпека, тому не слід наражати на ризик себе чи потенційних свідків. Важливо пам'ятати, що зафіксовані факти та злочинні дії стануть основою для майбутнього розслідування компетентними органами. Проте, без належної фіксації, важливі речові докази можуть бути втрачені, а свідки можуть стати недоступними. Тому, надзвичайно важливим є якомога повніше та точніше документування всіх деталей події та причетних осіб.

Перелік інформації, яку необхідно фіксувати, виходячи з прикладів воєнних злочинів, включає:

- Інформацію про цивільних осіб, які були поранені або загинули.
- Документальні підтвердження фактів знущань, нелюдського ставлення та катувань.
- Опис пошкоджень та руйнувань цивільних, невійськових об'єктів (фабрик, шкіл, житлових будинків, багатоквартирних зокрема, тощо).
- Факти знищення або пошкодження медичних та гуманітарних місій, їхніх об'єктів, обладнання, транспортних засобів, а також докази перешкоджання наданню медичної чи гуманітарної допомоги.
- Матеріали, що підтверджують обстріли та бомбардування житлових кварталів.
- Докази використання символіки Червоного Хреста як засобу прикриття злочинних дій.
- Зафіксовані акти мародерства.

Незалежно від способу фіксації воєнних злочинів (відео, фото чи письмовий запис), першочергово необхідно задокументувати дані особи, яка здійснює фіксацію: прізвище, ім'я, по батькові, точне місце, дату та час проведення фіксації, а за можливості – погодні умови, що може бути цінним для подальшого криміналістичного аналізу речових доказів. При відео- або фотофіксації спочатку слід зафіксувати загальну обстановку місця події, а потім деталізувати конкретний об'єкт або обставини. Наприклад, при фіксації вбивства медичних працівників або членів гуманітарних місій, особливу увагу слід приділити їхнім медичним нашивкам, знакам розрізнення тощо. У випадку фіксації обстрілу житлових районів або руйнувань, спричинених цим, обов'язково потрібно зафіксувати точну адресу або місцезнаходження пошкодженого об'єкта. За наявності технічної можливості, слід увімкнути функцію геолокації на пристрої, що використовується для зйомки. При документуванні бомбардувань важливо зафіксувати вирви від вибухів, їхні

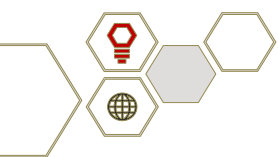
розміри та точне розташування, а також, за можливості, місця знаходження уламків. Якщо існує ризик втрати доказів, їх необхідно вилучити для подальшої передачі компетентним органам.

Обов'язковим елементом фіксації воєнних злочинів є також встановлення та документування даних потенційних свідків та потерпілих. Насамперед слід зафіксувати їхні прізвища, імена, по батькові, місця проживання або можливе подальше місцезнаходження, а також контактні дані. Для підтвердження їхньої надійності як свідків у майбутньому, бажано провести коротке опитування на відео або хоча б письмово зафіксувати їхні свідчення.

Крім того, за наявності можливості та відсутності загрози для життя, слід зафіксувати будь-яку інформацію про ворога: номери військової техніки або з'єднань (якщо вони озвучувалися), позивні, імена та по батькові військовослужбовців, офіцерів, розпізнавальні знаки на техніці та інші дані, що можуть допомогти ідентифікувати присутність конкретних осіб або військових формувань у певній місцевості[6;13].

В умовах активного збройного конфлікту українські поліцейські, зокрема працівники досудового розслідування, для ефективного розслідування воєнних злочинів та оперативного збору доказової бази, розробили спеціальні підходи, що базуються на використанні сучасних технологій. З метою ідентифікації осіб, які вчиняють воєнні злочини на території України, Національна поліція впроваджує:

- Системи розпізнавання облич, що використовують масштабну мережу зображень з відкритих онлайн-джерел (понад 30 мільярдів).
- Інструменти для ідентифікації та верифікації осіб у соціальних мережах за фотографіями, такі як Clearview та Artellence.
- Застосування супутникового зв'язку та аналіз відео- і фотоматеріалів, отриманих з різних цифрових носіїв, включаючи мобільні телефони та камери спостереження, зокрема системи "Безпечне місто".

- Проведення OSINT-досліджень для збору та аналізу фото- і відеоматеріалів з мережі Інтернет.

- Використання міжвідомчої бази даних "Воєнний злочин", яка містить великий обсяг інформації про ймовірних злочинців (близько 550 тисяч), зафіксовані злочини та зібрані докази. Ця база даних, створена українськими поліцейськими, є доступною для всіх силових структур країни, що свідчить про їхню консолідацію зусиль у протидії агресору та забезпеченні правосуддя.

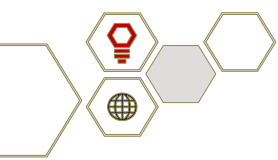
Важливу роль у фіксації воєнних злочинів відіграють криміналісти, які застосовують сучасне обладнання та методи. Серед їхніх завдань:

- Використання сучасних БПЛА для документування руйнувань житлових та критично важливих об'єктів, спричинених російськими ракетними ударами.

- Створення детальних 3D-моделей місць злочинів за допомогою сканера Z+F Imager 5016, що забезпечує швидке та безпечне документування навіть у складних умовах.

- Оперативне встановлення ДНК-профілів за допомогою мобільних ДНК-лабораторій "ANDE RAPID DNA 6C", що дозволяє отримувати результати за короткий час з високою точністю. Завдяки наявності значної кількості таких приладів, поліція має можливість проводити ДНК-аналіз у всіх регіонах країни[6, с. 310-311].

У процесі доказування воєнних злочинів особливу цінність мають дані з відкритих джерел, що містять геолокаційну інформацію про злочини проти цивільного населення. У цьому контексті важливим є використання положень Будапештської конвенції Ради Європи про кіберзлочинність для залучення розвідувальних даних з публічно доступних та іноземних джерел до кримінального провадження. Цей міжнародний документ, зокрема, регулює питання транскордонного доступу до комп'ютерних даних, які зберігаються за згодою або є загальнодоступними. Докази, отримані з відкритих джерел,

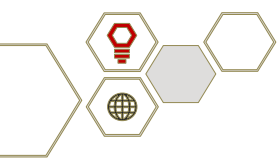

можуть бути визнані судом за умови дотримання встановлених процесуальних норм та застосування належних інструментів. З огляду на специфіку розслідування воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту, методологія такого розслідування, за К.О. Чаплинським [9], характеризується колективним підходом, проведенням слідчих дій "за гарячими слідами" та застосуванням спеціальних порядків, включаючи допити військовослужбовців та ув'язнених, дослідження місць масових поховань, аналіз радіопередач, поряд із традиційними слідчими діями.

Інтернет-середовище є надзвичайно інформативним щодо фактів вчинення воєнних злочинів, що зумовлює необхідність його детального аналізу та належної фіксації отриманої інформації як правоохоронними органами, так і іншими суб'єктами, які займаються притягненням винних до відповідальності в міжнародних судових інституціях, таких як ЄСПЛ чи МКС. Існують різні підходи щодо правильного оформлення результатів отриманої інформації з відкритих інтернет-джерел як у практиці досудового розслідування, так і в наукових дослідженнях. Деякі науковці пропонують фіксувати таку інформацію під час проведення огляду. Однак, ми підтримуємо позицію О. В. Салманова та А. О. Топчія, які обґрунтовують правомірність отримання доказової інформації з Інтернету шляхом зняття інформації з електронних інформаційних систем [14, с. 196].

Так відповідно до ч. 1 ст. 264 КПК України: "пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування." [17].

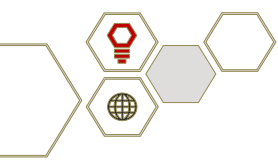
В нашому випадку інформація є загальнодоступною і не обмежується автором, тому відповідно до ч. 2 ст. 264 КПК України: "не потребує дозволу

слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту."[17].

Хоча фіксація доказів з відкритих інтернет-джерел шляхом зняття інформації з електронних систем не потребує санкції слідчого судді та не порушує таємниці комунікації, відповідно до Кримінального процесуального кодексу України вона вважається негласною слідчою (розшуковою) дією та підлягає засекреченню, що створює часові перешкоди для слідчих. Тому на практиці поширеним є метод фіксації інформації з вебсторінок шляхом їх огляду. Ця практика склалася роками, і отримані в такий спосіб результати часто визнаються допустимими та належними доказами в суді. Розглядаючи особливості фіксації інтернет-доказів, першочергово слід максимально оперативно зберегти інформацію, оскільки в мережі існує постійний ризик її видалення або спотворення. Наприклад, відео чи фото можуть бути видалені адміністрацією вебсайту за порушення правил. Для мінімізації таких ризиків важливо вжити заходів щодо збереження інформації. Тому перед оглядом вебсторінки рекомендується зберегти її повну копію у форматі PDF та HTML з подальшим записом цих файлів на носій інформації та їх долученням до матеріалів кримінального провадження як речових доказів за результатами огляду.

По-друге, надзвичайно важливо зберегти автентичність матеріалу, зокрема шляхом пошуку першоджерела, збереження первинних метаданих файлів та уникнення їхньої зміни під час передачі. Бажано знайти джерело, максимально наближене до оригіналу, яке є авторським матеріалом. Наприклад, при дослідженні Telegram-каналу, якщо знайдений доказовий контент є репостом, необхідно перейти за посиланням до первинної публікації. У випадку, якщо інформація опублікована державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи організаціями з відповідними метаданими (фото, відео, аудіо), органи досудового

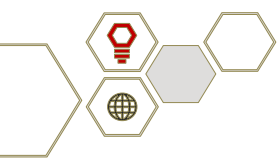

розслідування можуть отримати оригінали цих файлів шляхом витребування відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, надіславши відповідний запит. При передачі зафіксованої інформації слід уникати будь-яких змін файлів, включаючи назву та формат, за винятком створення резервної копії для роботи, що також має бути відображено в протоколі огляду із зазначенням шляху та назви папки для зберігання копій [14;17].

Важливим аспектом є детальне протоколювання процесу огляду вебсторінки. У протоколі обов'язково зазначаються серійний номер службового комп'ютера, назва та версія операційної системи та браузера, IP-адреса та DNS-сервер вебсторінки, назва вебсайту, категорія, жанр та назва публікації. Насамкінець, слід зазначити необхідність підкріплення доказів з відкритих джерел іншими доказами для забезпечення їхньої достатності. Оскільки інформація з Інтернету може бути неповною, недостовірною або неперевіреною, її необхідно підтверджувати іншими джерелами доказів та аналізувати з урахуванням контексту. Чим більше буде додаткових доказів (показання свідків, висновки експертів, документи), тим більшу доказову силу матиме інформація, отримана з відкритого джерела [14, с. 197].

Висновки. Проведене дослідження виявило низку специфічних особливостей, які необхідно враховувати під час фіксації та документування воєнних злочинів. Насамперед, це складність доступу до місць скоєння злочинів в умовах активних бойових дій та пов'язані з цим ризики для слідчих і документувальників. Крім того, значну роль відіграє необхідність оперативного збору та збереження доказів, які можуть бути швидко втрачені або знищені.

Особливої уваги потребує документування свідчень потерпілих та свідків, які часто перебувають у стані психологічної травми, що може впливати на їхні показання. У зв'язку з цим, важливим є застосування спеціальних методик опитування та забезпечення психологічної підтримки.

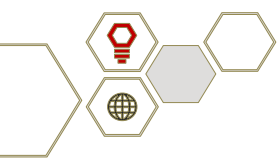

Аналіз міжнародного та національного законодавства показав наявність певних правових колізій та прогалин у сфері фіксації та документування воєнних злочинів, що ускладнює процес притягнення винних до відповідальності. У роботі обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням міжнародних стандартів та передового досвіду.

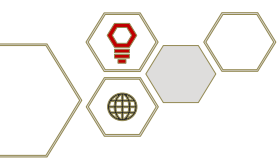
З огляду на отримані результати, можна дійти висновку про те, що ефективна фіксація та документування воєнних злочинів є критично важливим елементом для забезпечення справедливості та притягнення винних до відповідальності. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку практичних рекомендацій щодо вдосконалення існуючих методик та інструментів фіксації та документування, а також на посилення міжнародної співпраці у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua> (дата звернення: 12.12.2025).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.12.2025).
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 12.12.2025).
4. Гнатовський М. М. Застосування міжнародного гуманітарного права в кримінальному провадженні України. *Український часопис міжнародного права*. 2022. Спецвипуск. С. 15–22.
5. Іваночко О. О. Міжнародно-правова кваліфікація воєнних злочинів: теоретичні та практичні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 3. С. 118–123.

6. Тимошко В. В. Використання сучасних технічних засобів під час огляду місця події за фактами обстрілів та руйнувань. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 307–314. DOI: 10.32631/vsa.2024.1.13.
7. Чернявський С. С., Вознюк В. В. Особливості документування воєнних злочинів: вітчизняний досвід та міжнародні стандарти. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2023. Т. 28, № 2. С. 9–18. DOI: 10.33270/01232802.9.
8. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*. Geneva, 2022. 104 p. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf (date of access: 12.12.2025).
9. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування воєнних злочинів. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 34–42.
10. Конвенція про кіберзлочинність (Будапештська конвенція) від 23.11.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b32 (дата звернення: 17.11.2025).
11. International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence. 2013. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf> (date of access: 17.11.2025).
12. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 12.02.2026).
13. Цуцкірідзе М. С. Особливості документування воєнних злочинів. *Юридична газета*. 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-dokumentuvati-voenni-zlochini.html> (дата звернення: 17.11.2025).
14. Салманов О. В., Топчій А. О. Особливості фіксації доказів учинення воєнних злочинів із відкритих джерел інтернету. *Злочинність і протидія їй в умовах війни*. 2023. С. 195–198.

15. Dubber M. D., Heller K. J. The Oxford Handbook of International Criminal Law. *Oxford University Press*. 2020. 832 p. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780198825203.001.0001.

16. Берднік І. В. Поняття та ознаки воєнних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 451–454.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 12.12.2025).